

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

ΤΕΧΝΗ - ΧΑΡΙΣΜΑ - ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Ἑπο

ΑΓΝΗΣ ΠΑΒΕΪ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΧΑΛΔΑΙΑ, ΒΑΒΥΛΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΑ

Ἡ ἑκτασίς τῆς γῆς ἢ μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Περσικοῦ Κόλπου ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μία ἐκ τῶν πλέων γνωστῶν τότε εὐφώρων γαιῶν. Διὰ μέσου αὐτῆς ἔρρεον δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης. Οἱ παραπόταμοί των, μὲ ἀφθότους πηγὰς καὶ πιθανὸν καὶ φρέατα, παρεῖχον μεγάλας ποσότητας ὕδατος καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Ὑπῆρχον τροφαὶ διὰ τὰ ζῶα, τρόφιμα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς καὶ οἰκοδομικὰ ὑλικά διὰ τὰ σπιτία των ἐν μέσῳ ἡλιολούστου ἀτμοσφαιράς.

Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ μεγάλος ἱστορικός τοῦ πέμπτου αἰῶνος π.Χ., μᾶς λέγει ὅτι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὁ σῖτος ἀπέδιδε ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸν εἰς τὸν σπορέα, ὅτι ἐγίνοντο δύο συγκομιδαὶ κατ' ἔτος, καὶ ὅτι τὰ φύλλα καὶ τὰ καλάμια παρεῖχον τροφὰς διὰ τὰ ἀρνιά. Τὰ φοινικόδενδρα ἦσαν ἀφθονα καὶ εὐδοκιμοῦσαν χωρὶς φροντίδας, καὶ ἀπειρία ἄλλων φυτῶν ἐκάλυπτε τὴν γῆν. Ὁ πηλὸς μετετρέπετο εἰς σκληρὸν ἀργιλλὸν εἰς τὸν ἥλιον. Ἡ μόνη ἄλλη ἑκτασίς γῆς εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν ποῦ εἶχεν ἐπίσης τόσον εὐνοϊκὰς συνθήκας πρὸς συγκέντρωσιν καὶ ἐγκατάστασιν τόσον πυκνοῦ πληθυσμοῦ ἦτο ἡ Αἴγυπτος, καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ δύο αὐταὶ χώραι ἐξειλίχθησαν πολὺ γρήγορα εἰς μεγάλας πολιτείας. Τὰ πλουσιώτερα ἐδάφη ἐν τούτοις ἦσαν πάντοτε τὰ μᾶλλον ἐκτεθειμένα εἰς ἀλλαγὰς κυρίων, καὶ οὐδεμία ἑκτασίς ἐδάφους ὑπέστη τόσον συχνὰ τοιαύτας ἀλλαγὰς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὅσον ἡ

Μεσοποταμία. Αὐτὸ ἀπέληξεν εἰς ἀνάμειξιν φυλῶν ποῦ εἶχον διάφορα ἔμφυτα χαρακτηριστικὰ καὶ διαφορετικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα. Ἡ κάθε μία ἀνεπτύσσετο πρὸς ἰδίας κατευθύνσεις, τόσον εἰς τὸν τομέα τῆς ἱατρικῆς ὅσον καὶ εἰς ἄλλους, ταυτοχρόνως ὁμῶς προσελάμβανε καὶ ἀφωμοίωνε καὶ πολλὰ ἀπὸ τοὺς γείτονάς της, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἦσαν φυλαὶ σημιτικαί.

Γενικὴ Ἱστορία

Εἶναι, ἴσως, σκόπιμον νὰ κάμωμεν σύντομον περίληψιν τῆς ἱστορίας τῆς χώρας αὐτῆς, οὕτως ὥστε ν' ἀντιληφθῶμεν καλύτερα τὸν λόγον τῆς σχετικῆς πενιχρότητος προκειμένου περὶ συνθηκῶν εἰς τὴν ἱατρικὴν. Ὁ πρῶτος ἀναφερόμενος μεγάλος Ἀρχηγὸς τῆς εἶναι Σαργῶν ὁ Α', ὅστις περὶ τὸ 2750 π.Χ. ἤνωσε τὰς σημιτικὰς φυλάς ὑπὸ ἐνιαίαν διοίκησιν, ἐπεξέτεινε τὴν παντοδυναμίαν του ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ Κόλπου μέχρι τῆς Μεσογείου, σχηματίσας τὴν Σουμερο-Ἀκαδικὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία διετηρήθη ἐπὶ 200 χρόνια ἐν τούτοις, ὅλον ἐν καὶ ἠῤῥξανεν ὁ ἀριθμὸς τῶν σημιτικῶν φυλῶν ἐπὶ χρονικὴν περίοδον μακροτέραν τῶν 2000 ἐτῶν, δηλαδὴ μέχρι τοῦ τετάρτου ἢ τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Ἵστερα ἀπὸ ἑκατὸ περίπου χρόνια συνεχῶν πολέμων, ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Σαργῶνος κατελύθη ἀπὸ τοὺς Ἀμορίτας, οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο κύριοι ὅλης τῆς Μεσοποτα-

μίας ὑπὸ ἓνα μέγαν Βασιλέα, τὸν Ἀμμου-
ραβί, ὁ ὁποῖος ἱδρυσεν τὴν πρώτην αὐτο-
κρατορίαν τῆς Βαβυλώνας περὶ τὸ 2100
π.Χ.

Βορειότερον, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Τίγρε-
ως, ἄλλοι σημιτικοὶ πληθυσμοί, οἱ Ἀσ-
σύριοι, οἰκοδομοῦσαν πόλεις, ἐκ τῶν ὁποί-
ων αἱ σημαντικώτεραι ἦσαν ἡ Νινευὴ καὶ ἡ
Ἀσσύρ. Ἐνίσχυσον τὰς στρατιωτικὰς τῶν
δυνάμεις, ἐραδιοῦργουν μαζὶ μὲ τὴν Αἴγυ-
πτον ἐναντίον τῆς Βαβυλώνας, ἀνεδεικνύ-
οντο πολὺ ἐπιτήδειοι ἐξίχνιασται καὶ ἐκ-
βιασται φόρων, καὶ εἰσήγον ἄρματα μά-
χης καὶ ἄλογα. Ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὴν Βα-
βυλώνα, καὶ ἀργότερα ἐπανέκτησαν τὴν ἐ-
λευθερίαν τῶν. Ἐν συνεχείᾳ, ὑπὸ τὸν Θε-
εγλάθ Φελασάρ ὑπεδούλωσαν τὴν Βαβυλώ-
να, καὶ κατόπιν, ἐπὶ σειρὰν ἑκατονταετι-
ῶν, ἡ κυριαρχία ἐκυμαίνεται μεταξὺ Ni-
νευῆ καὶ Βαβυλώνας· ἄλλοτε ὁ μονάρχης ὁ
ὁποῖος φιλοδοξοῦσε νὰ εἶναι «Κοσμοκρά-
τωρ» ἤτο Ἀσσύριος καὶ ἄλλοτε Βαβυλώ-
νιος.

Ἀπὸ βορρᾶ συχνὰ παρηνωχλοῦντο καὶ
ἐπιέζοντο κατὰ τὴν προσπάθειάν των πρὸς
ἐπέκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας των ἀπὸ ἄλ-
λην φυλῆν, τοὺς προδρόμους τῶν Συρίων.
Τὸ 745 π.Χ. ὁ Θεεγλάθ Φελασάρ ὁ Γ'—ἀ-
ναφέρεται εἰς τὸ Β' Βιβλιὸν Βασιλειῶν—
κατέλαβε ὅλην τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἐγέν-
ετο ἄρχων αὐτῆς, ἱδρυσας τὴν νέαν Ἀσ-
συριανὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ υἱὸς του Σαλ-
μανασάρ ἀπέθανε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς
Σαμαρείας, καὶ τὸν διεδέχθη ἓνας σφετερι-
στῆς, ὁ ὁποῖος προσέλαβε τὸ παλαιὸν Σου-
μαρο-Ἀκαδικὸν ὄνομα τοῦ Σαργῶν τοῦ
Β'. Ἐξώπλισε τὰς δυνάμεις του μὲ σιδηρᾶ
ὄπλα. Ὁ υἱὸς του Σενναχεριμ ἤτο ὁ ὀδηγῆ-
σας τὰς ἀσσυριανὰς στρατιάς κατὰ τῶν
Ἰσραηλιτῶν, μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀποδεκατι-
σοῦν ἀπὸ λοιμῶν.

Ὁ ἔγγονός του Σαρδανάπαλος κατῶρθω-
σε νὰ κατακτήσῃ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἔμεινε
ἐπὶ τινα χρόνον κύριος αὐτῆς. Ἐγένετο ὄνο-
μαστὸς συλλέκτης χαραγμένων ἐπὶ πηλοῦ
ἐγγράφων μὲ τὴν σφηνοειδῆ γραφὴν τῆς
χώρας. Ἡ πλουσία του βιβλιοθήκη ἀρχαί-
ων ἐγγράφων εἰς Νινευὴ, ἡ ὁποία τῶρα ἔχει
ἐκχωματωθῆ, εἶναι μία ἐκ τῶν πολυτιμο-

τέρων πηγῶν ἱστορικῶν γνώσεων ὅλου τοῦ
κόσμου. Ἦτο ὁ τελευταῖος σχεδὸν τῶν Ἀσ-
συρίων αὐτοκρατόρων· οἱ Χαλδαῖοι εἰσέ-
βαλον ἐκ τῆς νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς, καὶ
βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ τοὺς
Πέρσας ἀπὸ βορρᾶ κατέλαβον τὴν Νινευὴ
τὸ 606 π.Χ., ἐγκατέστησαν τὴν αὐτοκρα-
τορίαν τῆς Χαλδαίας, ἡ δευτέραν τοιαύτην
τῆς Βαβυλώνας, ἡ ὁποία κατεκτήθη τρεῖς
ἑκατονταετίας ἀργότερον ἀπὸ τὸν Μέγαν
Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα.

Κοινωνικαὶ συνθήκαι

Μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους αὐτὰς ἐπαφὰς
τῶν ἐθνῶν, αἱ ὁποῖαι, φυσικῶ τῷ λόγῳ,
συνεπέφερον ἀνταλλαγὴν ἀντιλήψεων εἰς
τὴν οἰκοδομικὴν, τὸν γραπτὸν λόγον, τὴν
γεωγραφίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν τέχνην καὶ
τὰς ἐφευρέσεις, εἶναι δύσκολον ν' ἀποφαν-
θῶμεν ἐπὶ τοῦ τί προσέφερε τὸ καθένα ἐξ
αὐτῶν εἰς τὸ σύνολον. Διεδραματίσθησαν
πόλεμοι, σφαγαὶ καὶ λοιμοί, διεπιστώθη
μεγάλῃ πνευματικῇ ἐξέλιξις, προηγημένοι
ὑγειονομικαὶ συνθήκαι καὶ τυποποιημένοι
ιατρικαὶ ὑπηρεσίαι. Θὰ ὑπῆρξε, βέβαια, καὶ
νοσηλευτικὸν προσωπικόν, ἀλλ' ἂν αὐτὸ ἀ-
πετελεῖτο ἀπὸ ἀνδρας ἢ ἀπὸ γυναῖκας ἢ
ποῖου ποιοῦ ἦσαν, αὐτὸ δὲν εἶναι γνωστόν.
Ἀσφαλῶς δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Βαβυλώνα
ἰσότης τῶν φύλων, ὅπως ἔχομεν λόγους νὰ
πιστεύωμεν ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὴν Κρήτην
τῆς Μινωικῆς ἐποχῆς· οὐδὲν δεδομένον ἔ-
χομεν ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τῶν
κορασίδων ἠλέγχετο ἀπολύτως ἀπὸ τοὺς
πατέρας των, οἱ ὁποῖοι τὰς ἔδιδον εἰς γά-
μον σύμφωνα μὲ τὴν ἰδικὴν των ἐπιθυμίαν
καὶ κρίσιν. Οἱ ἄνδρες ἐθεωροῦντο ὑπεύθυ-
νοι διὰ τὴν τιμιότητα τῶν γυναικῶν των
καὶ διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν τήρησιν τῶν νόμων
ἠθικῆς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολὺ αὐστηροί, ὡς
ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ποινῶν
ἐν περιπτώσει παραβάσεώς των. Ἀλλὰ δὲν
γνωρίζομεν τίποτε περὶ τῆς δραστηριότη-
τος τῶν γυναικῶν, ἐξ οὗ ἀναγκαστικῶς
συμπεραίνομεν ὅτι τὸ πεδῖον τῆς δράσεώς
των ἤτο περιωρισμένον.

Πνευματικὴ ἐξέλιξις

Οἱ Βαβυλώνιοι κατεῖχον βαθέως τὰ Μα-

θηματικά και την 'Αστρονομίαν. Εισήγαγον τὸ δεκαδικὸν ἀριθμητικὸν σύστημα, ὡς καὶ σύστημα σταθμῶν καὶ μέτρων, καὶ μᾶς ἔδωσαν τὸ ἡμερολόγιόν μας, δηλαδή διήρῃσαν τὸ χρονικὸν διάστημα εἰς ἔτη ἀπὸ δώδεκα μῆνας ἕκαστον, διήρῃσαν τοὺς μῆνας εἰς ἐβδομάδας, καὶ τὰς ἐβδομάδας εἰς ἡμέρας εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν ἑκάστην, ἡ καθεμία τῶν ὁποίων ἀριθμοῦσε ἐξήντα λεπτὰ ἐξ ἐξήντα δευτερολέπτων ἕκαστον. Διεχώρισαν τὸν κύκλον εἰς 360 πολλοστημόρια (ὅπως ἡμεῖς ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον) καὶ ἐφεῦρον σφηνοειδῆς σύστημα γραφῆς, με ἀνάγκωσιν ἀπὸ ἀριστερὰ πρὸς τὰ δεξιὰ.

Ἐμελέτησαν ὅλα τὰ θέματα δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ζωῆς ἐν συνδυασμῷ με τὴν ἀλλαγὴν τῆς σελήνης, τὴν πορείαν τῶν ἀστέρων, τὴν ἐμφάνισιν κομητῶν καὶ ἐκλείψεων, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς, καὶ συνεπέραναν ὅτι ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων διευθύνεται καὶ ἐλέγχεται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τοὺς συντελεστάς αὐτούς. Ἐπίστευαν ὅτι ὠρισμένοι ἀριθμοὶ φέρουν τύχην καὶ ἄλλοι ἀτυχίαν. Ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ἦτο τυχερός (ἀν ἐξαιρέση κανεῖς τὰς ἡμέρας)—ἡ ἐβδόμη ἡμέρα, ἡ δεκάτη τετάρτη, εἰκοστὴ πρώτη καὶ εικοστὴ ὀγδόη ἦσαν μὲν ἡμέραι ἱεραὶ ἀλλὰ συνάμα ἡμέραι κακότητος διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀνθρώπων—οἱ Βαβυλώνιοι οὔτε ἔψηνον οὔτε ἐπέτρεπον ἐφαρμογὴν θεραπειῶν, οὔτε ἐξέτελουν δημοσία ἔργα κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς—καὶ ἴσως αὐτὸ νὰ ἤμπορῆ νὰ θεωρηθῆ ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Σαββάτου ὑπὸ τῶν Ἑβραίων. Ὁ ἀριθμὸς δώδεκα ἦτο πάντοτε τυχερός, ἦτο εὐκολος διὰ παντοιοτρόπους διαιρέσεις εἰς τριγωνικὰ τρία καὶ τετραγωνικὰ τέσσαρα. Ἐθεωρεῖτο ἀριθμὸς εὐγενικός, γενναῖος καὶ προσφιλής· μήπως ὁ κάθε χρόνος δὲν περιελάμβανε δώδεκα μῆνας, καὶ ὁ ζῶδιακος κύκλος δώδεκα σημεῖα; Ὁ ἀριθμὸς δεκατρία ἦτο ἄβελος καὶ μὴ διαιρέσιμος, συνεπῶς ἀντεμετωπίζετο με δυσμένειαν.

Ἔθιμα εἰς τὴν Ἱατρικὴν

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρωτόγονον ἱατρικὴν των, ὁ Ἡρόδοτος μᾶς λέγει ὅτι ἀφέρουν τοὺς ἀσθενεῖς των εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπου οἱ διαβάται συνομιλοῦν με τὸν πάσχοντα περὶ

τῆς ἀρρώστιας του, διὰ νὰ ἐξιχνιάσουν μήπως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν προσβληθῆ ἀπὸ τὰ αὐτὰ συμπτώματα ἢ ἔχουν ἰδεῖ ἄλλους, ὅποτε τὸν συμβουλεύουν νὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν αὐτὴν θεραπείαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐκ πείρας ἔχουν ἐξακριβώσει ὅτι ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικὴ. Καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ περάσουν ἀδιάφοροι ἐμπρὸς ἀπὸ ἓνα ἀσθενῆ χωρὶς νὰ τὸν ἐρωτήσουν διὰ τὰ συμπτώματα τῆς κακοδιαθεσίας του». Βέβαια, πολὺ ἀπλοῦς τρόπος παροχῆς ἱατρικῶν ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ προφανῶς ὄχι καὶ ἱκανοποιητικός.

Αἱ γνώσεις μας περὶ τῆς ἱατρικῆς εἰς τὴν Βαβυλῶνα πηγάζουν κυρίως ἀπὸ 700 περὶπου πλάκας ποὺ ἀποτελοῦν μέρος τῆς μεγάλης βιβλιοθήκης τοῦ Σαρδαναπάλου, αἱ ὁποῖαι εὐρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τὸ 1849. Ἀνεκαλύφθησαν τότε περὶ τὰς 12 χιλ. πλάκας, ποὺ εὐρίσκονται τώρα εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου. Αἱ πλάκες αὐταί, ἱατρικοῦ περιεχομένου, ἀποδεικνύουν ὅτι πιθανὸν οἱ Βαβυλώνιοι νὰ εἶχον φθάσει εἰς τόσον ὑψηλὸν ἐπίπεδον, ὥστε νὰ ὑπῆρχον εἰδικότητες διὰ κάθε ἀρρώστιαν, καὶ ὁ πάσχων νὰ εἶχε τὴν ἐκλογὴν νὰ χρησιμοποίῃ εἴτε τὴν μαγείαν εἴτε τὴν ἱατρικὴν διὰ τὴν θεραπείαν του. Αἱ ἐν χρήσει τότε συνταγαὶ περιελάμβανον σωρείαν φαρμάκων, τόσον φυτικῶν ὅσον καὶ ὀρυκτῶν, καίτοι δὲν ἤμποροῦμεν πάντοτε νὰ καθορίσωμεν ἐπακριβῶς τὴν σύστασίν των. Με διάφορα μάγια, φυλακτὰ καὶ ἐξορκισμοὺς ἐξεδίωκαν τὴν ἀρρώστιαν. Εἶχαν στερρὰν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἀρρώστια καὶ ὁ θάνατος ὠφείλοντο εἰς δαιμόνια, καὶ εἰσήγαγον πολλὰ σκληρὰ μέτρα πρὸς προφύλαξιν τῶν ἀρρώστων ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν πονηρῶν αὐτῶν πνευμάτων. Ἀλλὰ, παρὰ τὴν θεωρίαν των περὶ δαιμόνων, αἱ γραφαὶ αὐταὶ μαρτυροῦν ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἱατροὶ εἶχον προσεγγίσει τὰ σύνορα τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς, διότι περιγράφουν θεραπευτικὰ μέσα ὡς ἐπιθέματα, ἐπιδέσμους, μαλάξεις, πλύσεις καὶ περιποίησης τῶν τραυμάτων. Διέγραφον διαίταν καὶ ἀνάπαυσιν, ἐμετικά καὶ ὑπόθετα. Ἡ ἀτομικὴ των ὑγιεινὴ εὐρίσκειτο ἐπὶ καλοῦ ἐπιπέδου, ὅπως καὶ αἱ γενικώτεροι ὑ-

γειονομικά των συνθηκών. Και ἐξ αὐτοῦ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐξαγάγωμεν ὅτι κατεῖχον λογικὰς γνώσεις περὶ ἀσθενειῶν καὶ ἰατρικῆς. Ἐπιστολὴ ἰατροῦ ὀνόματι Ἰσραὴλ Ναναὶ πρὸς τὸν Ἀσσύριον βασιλέα Ἐσαρχαδῶν κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα π.Χ., προφανῶς εἰς ἀπάντησιν ἐρωτήματος τοῦ βασιλέως σχετικῶς μὲ ἀνδρα διὰ τὸν ὁποῖον ἐνδιεφέρετο, λέγει τὰ ἐξῆς: «Ὁ δυστυχὴς ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ τὰ μάτια του πηγαίνει καλὰ. Ἐκάλυψα ὅλο τὸ πρόσωπόν του μὲ ἐπιθέματα. Τὴν περασμένην νύκτα ἐξετύλιξα τὸν ἐπίδεσμον ποὺ συνεκράτει τὸ ἐπίθεμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἀφῆρα. Ἐπὶ τοῦ ἐπιθέματος ὑπῆρχε μικρὰ κηλὶς πύου ὅχι μεγαλύτερα τῆς ἄκρας τοῦ μικροῦ μου δακτύλου. Ἄν εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς θεοὺς σου ποὺ ἀνέλαβε τὸν ἄρρωστον, τὰ ἐβόλεψε ὅλα καλὰ. Ἄς εὐφρανθῆ ἡ καρδιά τοῦ Βασιλέως καὶ Κυρίου μου ἐντὸς ἑπτὰ ἢ ὀκτῶ ἡμερῶν ὃ πάσχων θὰ ἔχη θεραπευθῆ».

Ἐο Δικαστικὸς Κῶδιξ τοῦ Ἀμμουραβί

Ἐν ἐκ τῶν πλέον καταπληκτικῶν εὐρημάτων τῶν προσφάτων χρόνων εἶναι ἡ κατόπιν ἀνασκαφῶν εἰς τὰ Σοῦσα (1902) ἀνεύρεσις τοῦ γνωστοῦ Δικαστικοῦ Κώδικος τοῦ Ἀμμουραβί (2100 π.Χ.). Ὁ Κῶδιξ αὐτὸς εἶναι χαραγμένος ἐπὶ ὀγκολίθου, μὲ ἀναπαράστασιν τοῦ Ἀμμουραβί προσκυνουῦντος τὸν Θεὸν τοῦ Ἡλίου Σαμάς, ὃ ὁποῖος τοῦ παραδίδει τοὺς Νόμους. Ὁ Κῶδιξ εἶναι ἐντελῶς καταληπτὸς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, καὶ μόνον αἱ παράγραφοι 215 καὶ 221 ἀναφέρουν τὸν ἀπὸ νομικῆς πλευρᾶς ἔλεγχον τῆς Ἰατρικῆς. Ὁμιλοῦν περὶ τῶν νομίμων ἀμοιβῶν. Ἡ παράγραφος 215 λέγει: «Ἄν ὁ χειρουργὸς ἐκτελέσῃ ἐπέμβασιν ἐπὶ τινος φέροντος τραῦμα σοβαρὸν, ἢ ἐὰν προκαλέσῃ ὁ ἴδιος δι' ὀρειχαλκίνου μαχαίριδιου βαθεῖαν πληγὴν εἰς τὸν πάσχοντα καὶ οὕτω σῶσιν τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἐὰν διανοίξῃ ἀπόστημα εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ σῶσιν τὸν ὀφθαλμὸν, θὰ λάβῃ δέκα σίκλους ἀργυροῦς» (ἑβραϊκὸν νόμισμα). Ἡ παράγραφος 221: «Ἄν ὁ ἰατρὸς συγκολλήσῃ κάταγμα ἢ ἐὰν θεραπεύσῃ ἀρρωστημένα ἔντερα, ὃ ἀσθε-

νῆς θὰ δώσῃ πέντε σίκλους ἀργυροῦς εἰς τὸν ἰατρὸν».

Αἱ παράγραφοι 217 καὶ 223 ἀμφότεραι λέγουν, ἐν συνεχείᾳ τῶν ἀνωτέρω: «Ἄν πρόκειται περὶ δούλου, τότε ὁ κύριος τοῦ δούλου αὐτοῦ θὰ δώσῃ δύο σίκλους ἀργυροῦς εἰς τὸν ἰατρὸν». «Ἄν ὁ ἰατρὸς εἶναι ὑπαίτιος τῆς ἀπωλείας τῆς ζωῆς ἢ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ πάσχοντος, τότε, ἂν ὁ πάσχων εἶναι ἐλεύθερος πολίτης, θὰ τοῦ ἀποκοποῦν καὶ τὰ δύο τοῦ χέρια, ἂν πάλιν πρόκειται περὶ δούλου, θὰ ὑποστῆ ποινὴν ἰσοδύναμον».

Ὅμως, αἱ πενιχραὶ αὐταὶ πληροφορίαι δὲν προσφέρουν τίποτε τὸ διαφωτιστικὸν ὡς πρὸς τὴν νοσηλευτικὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἀναφέρονται ἐδῶ ἀπλῶς καὶ μόνον λόγῳ τῆς ἀξίας των πρὸς σύγκρισιν μὲ τὰς ἐξελίξεις τῶν ἄλλων ἐθνῶν καὶ μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιτεξεως ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβεστερας ἀνασκοπήσεως τοῦ συνόλου. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς διωχετεύθη πρὸς τὰς Ἰνδίας· εἴτε διὰ ξηρᾶς εἴτε διὰ θαλάσσης—αὐτὸ δὲν εἶναι γνωστὸν, πιθανώτερον ὅμως εἶναι διὰ τῆς θαλασσίας ὁδοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πίστιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς μαγείας καὶ τῶν φυλακτῶν, ἀσφαλῶς κατὶ ἐκκληρονομήσαμε διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Εἶναι ἄραγε πολλοὶ οἱ τόσον ἰσορροπημένοι καὶ δυναμικοὶ μεταξὺ μας ὥστε νὰ θεωροῦμεν ὅτι ἔχομεν ὀλίγελα ἀποσπασθῆ ἀπὸ προκαταλήψεις; Πόσαι εἶναι ἄραγε αἱ νοσοκόμοι ποὺ πηγαίνουν εἰς τὰ νοσοκομεῖα των ἢ ποὺ παρουσιάζονται εἰς τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις των χωρὶς νὰ φέρουν ἐπάνω τους κάποιον γουρλίδικο ἀντικείμενον ἢ φυλακτὸ; τὰ μικροπράγματα αὐτὰ ἀσφαλῶς δὲν χαρίζουν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις οὔτε καὶ ἠμποροῦν νὰ ἐπιδράσουν ἀποτελεσματικῶς διὰ τὰ τιθέμενα ἐρωτήματα. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ κλονίζῃ τὴν πίστιν τῶν ἐξεταζομένων. Χωρὶς ἀμφιβολίαν, ἔχουν κάποιαν («ψυχικὴν ἐπιρροήν»). Διατί; ἄραγε δὲν ἐνδείκνυται νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθὸν τοῦ ἀνθρώπου διὰ ν' ἀναζητήσωμεν τὴν ἀπάντησιν;